

VARGA MÁTYÁS VERSEI

HOGY ÉLJ!

BALASSA PÉTERNEK

Azóta minden más lett. Üres a kitakart tárgyak teste. Ott kering valamennyi egy visszavonhatatlan mondat körül.

Örvénylésük súlytalan bódulatában él az ember. Aludni akarna, de reggel mégis korán felkel. Körülnéz. Éppen akkor emelkednek a tárgyak.

Kávét főz s figyel. Hajnali szél járja be a házat. Megborzong. Ugyanaz a szél. Ugyanaz a hideg, mint akkor. Azóta minden ugyanaz.

De amint a zúgás átjárja a falat, a lebegő tárgyak hirtelen szerte hullanak. Köre, padlóra, vízbe, egymásra zuhan a súlyos anyag. Út, szakít és karcol az a pillanat.

ÖZÖNVÍZ UTÁN

Ha tiéd az ígéret, ne nézd az elárvult színeket odafönn, a mezítelen fényt.

Ma tüzre hordjuk a korhadt hajót. – Az utolsó szálkát kezében mented meg...

HETÉNYI ZSUZSA

Pérec, Simon, David, Pérec

(EGY REGÉNY ÉS EGY CSALÁD)

Szeretem vagy nem szeretem Vagyim Szolovjovot? No és David Markis, a szerző, szereti-e hősét? Ismerős nekünk ez a keleti értelmiségi, ez a munkájának élő író, aki másnapra még egy liter tejjel sem készül, se barátja, se ellensége, mégis tele van emberekkel a lakása – a lakása? Illegálisan egy alagsori odúban él, és jól is érzi magát. Legfőbb berendezési tárgya az írógép, az odú neve „kutyaól” – de nehéz is lefordítani a regény címét... Kutya? Eb? Az eb, a kutya (ebkutya).

Szolovjov nem érintkezik ugyan konformista szüleivel és egyetlen regénye szamizdatban jelenik meg, mégis talán érdemein felül éri az a kitüntetés, hogy kitoloncolják a Szovjetunióból (amely a regény megjelenésekor, 1984-ben még létezett). Szinte méltatlankodva értesül róla, hogy neki, az orosz írónak, zsidó volt a nagyanyja – erre hivatkozva nyomja kezébe a KGB a kivándorló útlevelet.

(David Markis apját, Pérec Markis jiddis költőt lakásán tartóztatta le a KGB 1949-ben a zsidó írók ellen indított kampány során. Három év múlva, 1952. augusztus 12-én végezték ki őket. Kereken negyven éve. Idén Moszkvában megemlékezést tartottak az évforduló alkalmából, amelyen a moszkvai rádió híradása szerint Ruckoj és Gorbacsov is megjelent. Biztosan ott volt viszont a most nyolcvanéves, Izraelben élő özvegy.)

Utaztató regény ez a javából. Szolovjovot a modern népvándorlás hulláma kapja fel, a zsidó kivándorlásé, amely azonban nem egyértelműen bevándorlás – Vagyim útítársai a szélrózsza

minden irányába igyekeznek, kivéve Izraelt. Nincsenek zsidó gyökereik. Boldogulni akarnak. Sőt, jólétet akarnak. Vagyim viszont nem csempészik sem pezsgőt, sem kaviárt, nem hoz aranyat és drágakövet. Görcsösen markolássza írógépét a bécsi repülőtér betonján. Író, és csak ehhez ért. Nyelveket nem tud. Orosz író, ki akarja adni a könyvét. Bécsben szürkeség fogadja és az illegális pénzkereset lehetősége, mint a remények netovábbja. Róma, az örök város kiveti magából. Nemes gestussal – ő, orosz értelmiség! – pénztet megfelel egy koldussal, aki hálából a kedvét keresi: a Trevi-kút, egy olcsó löre, kedvezményes kurva, a saját lánya, amit sorban felkínál. Végül már csak a saját meztelen hátsó felét tudja felajánlani. Így száll le Vagyim a római éjszakában öreg Vergiliusával a világ mélyére. A világ fenekére értünk. Van-e tovább leszállás?

Az orosz írók metropoliszába, Párizsba hajtja sorsa Vagyim Szolovjovot (csak nincs a nevében utalás a nagy orosz vallásfilozófusra, Vlagyimir Szolovjovra?). Az írók híres kastélya lepusztult háznak bizonyul, amelynek létezési alibije egy orosz múzeum – pár szamovár, ikon, és amikor Vagyimot bevezetik, hogy hogy nem, a terem közepén egy rakás kutyaszar... Könyvet kiadni itt sem lehet – igaz, Vagyim nem írt egy sort sem, mióta elutazott. Tiszta sor, Amerika az ígéret földje, és az útiköltség ára is csak annyi, hogy bele kell feküdni egy Párizsba férjhez ment idősebb orosz asszony ágyába. No, nem éppen tiszta lelkiismerettel. Kit ítéltünk el? Ki ítéltet?

New Yorkban szerencsére már mindennel lehet pénzt keresni, kivéve persze a regényírást. Vagyim körülnéz a piacon,

és a kicsinyes bizniss viláágában visszahököl, és végre írni kezd. Beköltözik volt moszkvai mesteréhez, a nagy Öreghez, a moszkvai kutyaól nyugati változatába, és ír. Készül elete első író-olvasó találkozójára.

(Simon Markis, David testvére, 1974 óta Genfben dolgozik, orosz irodalmat tanít az egyetemen, az orosz-zsidó irodalom szakértője. 1970-ig a Szovjetunióban klasszika-filológus, görög-latin-angol műfordító, Erasmus-kutató volt. Érthető, hogy Nyugaton nem erre a tevékenységre volt szükség. A klasszika-filológia a negyvenes évek végén saájtságos gyűjtőhelye volt a „foltos” életrajzú fiataloknak. 1952-ben már csak az abszolutorium és az államvizsga volt hátra, amikor Simon Markist és családját két évre Közép-Ázsiába száműzték.)

Vagyim végre felolvassa műveit egy New York-i könyvesboltban. Közönsége hat szunyókáló, felsüket nyugdíjasból áll, valamint a Szohnut ügynökéből. Vagyim elkekeredésében haza sem megy az Öreghez, reklámembernek szegődik egy fürdőbe, nappal meztelenül alhat a medence szélén. E végső lemeztelenedésből zökkenti ki az Öreg halálhíre. A hitközségi temetés hatására Izraelbe indul – oda, ahová a KGB eredetileg szánta. A Szohnut munkatársa azt ígéri, ott azonnal kiadják az első könyvét. Azt hihetnénk, most majd meg fogja találni a gyökereit.

(David Markis 1938-ban született, író, újságíró, műfordító. 1972-ben vándorolt ki a családjával Izraelbe, Tel-Aviv mellett él. Rendszeresen publikál prózát, publicisztikát, a rádióban is dolgozik. Oroszul ír. Héberre fordítják. Több mint egy tucat regénye jelent meg, oroszul és héberül is.)

No igen, ismeri fel Vagyim, Izraelben sok az orosz, de kevés az orosz olvasó. Az orosz olvasó otthon van, Oroszországban. Itt sem jelenik meg ugyanis a könyve – nem kap a megjelentetésére pénzt, mert nem izraeli a témája. Készséggel ajánlanak viszont ingyenes könyvelői és számítástechnikai kurzust. „Minden második zsidó vagy zenész, vagy író – mondja neki megvetően a kollégiumigazgató... Vagyim undorral nézi a Via Dolorosán, ahogy Krisztusból üzletet csinálnak. És megindul a lejtőn: úgy dönt, hazamegy. Az ehhez szükséges pénzt úgy szerzi meg, hogy megkeresztelkedik. Ilyen egyszerű. A jeruzsálemi orosz keresztények máris hazaindítják, és

hamarosan leteheti a bécsi szovjet nagykövet elé hazatelepülési kérelmét. Pár hónap várakoztatás után mindössze annyit kérnek tőle, írja meg keserű nyugati tapasztalatait az *Izvesztijja* hasábjain. Sőt meg is írják helyette, csak alá kell írnia... Nos, ki tudja, mi a jobb, frissen kikeresztelkedett orosz írónak lenni Izraelben, vagy az *Izvesztijja* bűnbánó szerzőjének a bécsi emigránsok körében. Vagyim kiközösített. Ismét vár több hónapot, mire megkapja az elutasítást – mégsem engedik haza. Vagyim, ez a makacs idealista, gyalogosan indul neki a finn erdős határnak. Két jól dresszírozott határőrku tyja fogadja, utoljára, esteben, harapásra nyitott vicsorgó agyaraikat látja. Így búcsúznak tőle.

Ha életben marad, táborban vagy száműzetésben folytatja az életét. A kutya hazatért a gazdájához.

Vagyim így nevelődött, minden a nagy gazdához köti. A szocializmusban kifejlődött paternalista életszemlélet áldozata. Ennek értelmében az embernek járnak bizonyos dolgok, és éppen ezzel teszik gyermekké, hogy ezeket csak kívülről kaphatja meg. A könyv kiadásáért nem kellett és nem is lehetett megdolgozni: az vagy megtörtént az íróval mások akarataiból, vagy nem. Az efféle kegyért gesztusokat követeltek cserébe, vagy hűségnyilatkozatot, vagy szöveg-, vagy témaváltoztatást. Vagyim betartja ezeket a játékszabályokat. Mások rendezik útjának állomásait, költségeit, életét, de a műveire senki sem kíváncsi. Azt alighanem tévesen gondolja, hogy hazatérve újakezdehet. Egyvalami azonban igaz: orosz író alighanem csak Oroszországban lehet valaki. Tisztelet a kivételeknek – Nabokovnak és Bunyinnak –, de ők más korban éltek, és más fából faragták őket. Szolzsenyicin élete és sorsa fényesen példázza a fenti tételt.

(1992 tavaszán egy buszmegállóban az arab terroristák megölték egy izraeli diáklányt – az esetről a magyar sajtó is beszámolt. Másnap a lány iskolatársai szabadon engedték arabellenes indultait, és kékre-zöldre verték a Sálom Ahsáv (Békét most!) elnevezésű, az arabokkal párbeszédese megegyezést sürgető mozgalom hívőit, Pérec Markist, akivel a rádió interjút készített ebből az alkalomból. Pérec Markis, David Markis fia, szabre, azaz Izraelben született. Tizennyolc éves. Most kezdi meg hároméves katonai szolgálatát.)

Márványi Judit

DAVID ALBAHARI: APÁM EVANGÉLIUMA

A ki szereti a modern prózát, megérti az író, megérti David Albaharit, amikor megkérdőjelezi a szabályos történetírás lehetőségét, azt állítva, hogy maga az úgynevezett valóság, amiről a történetnek szólnia kell, vált megkérdőjelezhetővé. Ha pontosan végiggondoljuk: nekünk is be kell látnunk, hogy minden pillanat sokkalta sűrűbb (és bizonytalanabb) annál, ahogy azt a „józan ész” vagy akár a klasszikus realizmus tudni véli. „Így történt”, mondja a régi mese, de az irodalomban Proust és Thomas Mann óta tudjuk, hogy semmi sem történt, történik egyszerűen „így”. Hogy mást ne mondjunk: a pilla-

natról pillanatra kapott benyomások sokfélesége, a váratlanul felidéződő és változó emlékképek (olykor divergáló) sokasága kérdőjeleket tesz, vagy egyszerűen módosítólag beleszól nem csupán abba, amit felfogunk, hanem abba is, amit látunk, hallunk, pontosabban, amit látni, hallani vélünk. Amit valószínűságnak tartunk. Van a modern prózának egy iránya, amely elsősorban erre figyel: a kérdőjelekre. Ebben a prózában a kérdőjelek sűrűbbekké és fontosabbakká válnak maguknál a történetnél. Azt mondhatjuk, hogy maga a kérdőjel lesz az írói közlés magva.

Ebben a könyvben, az *Apám evangéliumá*-ban például így: Ruben Rubenovič, az egykori rőföskereskedő haldoklik. A